

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-9>

ДО ПИТАННЯ ПРО МОМЕНТ ПЕРЕХОДУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЗА ДОГОВОРОМ РОЗДРІБНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Гудима М. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри цивільного
права навчально-наукового юридичного інституту
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Прогресивний розвиток інституту власності неможливий без всебічної розробки теоретичних і практичних питань, пов'язаних з ним. Серед всього розмаїття проблем в царині права власності особливо гостро постають ті, котрі стосуються переходу даного права до набувача на підставі договору. Питання договірної передачі права власності висвітлювалися переважно фрагментарно в контексті дослідження відповідних цивільно-правових договорів, котрі періодично ставали предметом наукових досліджень цивілістів. Проте серед масиву цивільно-правових договорів незаслужено залишилися поза фокусом наукової уваги договори роздрібної купівлі-продажу в ключі проблеми переходу права власності на їх підставі.

Актуальність тематики даної публікації та доцільність проведення дослідження, спрямованого на чітке визначення моменту переходу права власності за договором роздрібної купівлі-продажу підтверджується не тільки вагомістю чіткості в розумінні теоретичних конструкцій інституту власності, а й тими труднощами, котрі виникають в практиці у зв'язку з вирішенням питань, пов'язаних з динамікою речового права за даним договором.

Наразі практика здійснення цивільних правовідносин доводить, що договори є найчисленнішими підставами переходу права власності, відтак принципово важливого значення набуває чітке визначення моменту, з якого набувач речі за договором стає її власником, адже до цього моменту прив'язані відповідні юридичні наслідки, на кшталт, перехід тягара утримання майна (ст. 322 Цивільного кодексу – (далі – ЦК) України), перехід ризику випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна (ст. 323 ЦК України).

Для сучасної вітчизняної цивілістики традиційним є підхід, за якого право власності у набувача речі за договором виникає з моменту її передачі, на що чітко вказує ч. 1 ст. 334 ЦК України: «Право власності у набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом». Актуальним в межах даної публікації є проведення аналізу життєздатності даної правової моделі переходу права власності принагідно до договору роздрібної купівлі-продажу.

Одразу відзначимо, що Цивільний кодекс України спеціальних правил про перехід права власності при роздрібній купівлі-продажу не містить, скоріш за все передбачаючи, що для вирішення поставленої проблеми слід користуватися загальною правовою нормою про перехід права власності на підставі договорів, про яку йшлося вище.

Звернемося до визначення договору роздрібної купівлі-продажу, згідно якого продавець, який здійснює підприємницьку діяльність з продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, що звичайно призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його. Цілком логічним постає запитання: в якій же момент договір роздрібної купівлі-продажу вважається укладеним, адже очевидно, що право власності на товар не може перейти до покупця раніше укладення договору.

Видається, що найвдаліше момент укладення договору роздрібної купівлі-продажу пов'язувати з видачею розрахункового документа. Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» [1], який поширюється на усіх суб'єктів господарювання, їх господарські одиниці та представників (уповноважених осіб) суб'єктів господарювання, які здійснюють розрахункові операції у готівковій та/або безготівковій формі встановлює, що вказані суб'єкти, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або в безготівковій формі при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, а також операції з приймання готівки для подальшого її переказу зобов'язані видати розрахунковий документ. Розрахунковий документ – це документ встановленої форми та змісту (касовий чек, товарний чек, видатковий чек, розрахункова квитанція, проїзний документ тощо), що підтверджує факт продажу (повернення) товарів, надання послуг, операцій з видачі готівкових коштів держателям електронних платіжних засобів, отримання (повернення) коштів, торгівлю валютними цінностями в готівковій формі, створений в паперовій та/або електронній формі (електронний розрахунковий

документ) у випадках, передбачених цим Законом, зареєстрованим у встановленому порядку реєстратором розрахункових операцій або програмним реєстратором розрахункових операцій, чи заповнений вручну. Зауважимо, що останній не вважатиметься письмовою формою договору та й фактично для даного договору вона не вимагається, оскільки зобов'язання за ним, зазвичай, повністю виконуються сторонами у момент його вчинення. Тому, як правило, договір роздрібної купівлі-продажу укладається в усній формі, а покупцеві видається розрахунковий документ, що підтверджує отримання від нього грошей.

Видається, що саме з цим моментом слід пов'язувати перехід права власності на товар від продавця до покупця. Логічно, що дії вчинені до цього (приміром, вхід покупця в магазин, вибір товару з полиці магазину та покладення його до своєї корзини, дії представників продавця щодо рекламування товару, його демонстрації, підібрання товару за запитом покупця, тощо) не можуть свідчити про перехід права власності. Вважаємо, що тільки видача розрахункового документа, яка є підсумком комплексу відповідних дій продавця та покупця може свідчити про перехід права власності за договорами роздрібної купівлі-продажу і ніякі інші дії продавця чи покупця не можуть привести до переходу права власності, в тому числі й передача речі сама собою не спричинятиме відповідні правові наслідки.

Нами в іншій науковій публікації висловлено зауваження щодо некоректності традиційної прив'язки моменту переходу права власності за договором до одностороннього акту передачі речі, адже здійснений аналіз норм цивільного кодексу свідчить, що законодавець розглядає акт передачі таким, що супроводжується актом прийняття, відтак передання-прийняття є взаємозумовленими поведінковими актами, проте із самостійним характером кожного [2, с. 190-191]. Тож ігнорування значення акту прийняття товару в механізмі переходу права власності видається необґрунтованим. Тим паче, особливо сумнівним, на наш погляд, є традиційний законодавчий підхід щодо моменту переходу права власності за договором за оплатного характеру договору як підстави динаміки речового права, адже тоді не заслужено поза увагою залишається зустрічний елемент виконання договору контрагентом. Задамося запитанням: а можна вважати, що відбувся перехід права власності, якщо припустимо, що за договором купівлі-продажу продавець передав покупцеві річ і він її прийняв, проте покупець не виконав свої зустрічні зобов'язання щодо оплати відповідного товару? Як пише А. Паєнок, виконання обов'язку покупця щодо прийняття товару не призводить до припинення зобов'язання за

договором роздрібної купівлі-продажу у зв'язку з виконанням покупцем указанного обов'язку, адже покупець ще зобов'язаний оплатити цей товар [3, с. 49]. У випадку ж несплати товару покупцем законодавець передбачає ряд можливостей для продавця, які в підсумку можуть привести до анулювання у покупця права власності, зокрема шляхом його відмови від договору. Тобто, важливим для законодавця стає не тільки факт передання речі (його момент) однією стороною, а й факт отримання зустрічного задоволення іншою стороною [2, с. 191].

Отже, саме видача розрахункового документу водночас є моментом укладення договору роздрібної купівлі-продажу та моментом переходу права власності на придбаний товар. Остання своєю чергою здійснюється після оплати товару покупцем, що і демонструє двосторонність акту, котрий слугує підставою переходу права власності (передача товару продавцем, його прийняття та оплата покупцем та, як підтвердження – видача розрахункового документа).

В рамках даної публікації торкнемося ще одного нюансу динаміки речового права за досліджуваним договором. Згідно ЦК України ст. 707 ЦК України покупець має право протягом чотирнадцяти днів не рахуючи дня купівлі непродовольчого товару належної якості, якщо триваліший строк не оголошений продавцем, обміняти його у місці купівлі або інших місцях, оголошених продавцем, на аналогічний товар інших розміру, форми, габариту, фасону, комплектації тощо. З моменту укладення договору роздрібної купівлі-продажу – видачі розрахункового документу право власності на придбаний товар перейшло до покупця. Якщо ж товар обмінюється, то в який момент відбудеться припинення права власності на товар, який покупцю не підійшов і підлягає обміну? Видається, що найточніше визначити момент припинення права власності на такий товар і виникнення його знову у продавця в момент дії, що підлягає вчиненню, тобто в момент вручення покупцеві нового товару з іншими даними (іншого розміру, габариту, забарвлення тощо). Якщо ж такий товар для обміну у продавця відсутній, то цим моментом слід визнавати – момент повернення сплаченої за товар суми.

Література:

1. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.95. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 28. Ст. 205.
2. Гудима М. М. Новий погляд на визначення моменту переходу права власності за договором. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 4. С. 188-193.

3. Паєнок А. Особливості визначення моменту виконання сторонами договору роздрібної купівлі-продажу обов'язків щодо оплати, передачі та прийняття товару. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 48–51.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-10>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПАДКУВАННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Десятерик В. В.

*аспірантка Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

На сьогоднішній день в Україні актуальним залишається питання спадкування прав інтелектуальної власності. Актуальність цієї теми обумовлюється тим, що на практиці в процесі спадкування прав інтелектуальної власності спадкоємці досить часто зіштовхуються з питаннями, які ускладнюють відповідний процес та вимагають звернення до суду.

Здебільшого причиною виникнення складнощів у процесі спадкування прав інтелектуальної власності є відсутність в законодавстві України положень про особливості спадкування прав на об'єкти інтелектуальної власності, що створює прогалини в законодавстві та унеможливорює забезпечення ефективного механізму спадкування цих об'єктів.

Статтю 1216 Цивільного кодексу України передбачено, що спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

Досліджуючи вказане питання, необхідно зауважити, що у відповідності до чинного законодавства України спадкуванню підлягають лише майнові права.

Однак, як зазначає Д.С. Січко, «загалом у доктринальній площині необхідно активізувати дискусію стосовно можливості переходу у спадщину особистих немайнових прав, зокрема в сфері інтелектуальної діяльності та відносин авторства. Оскільки особисті майнові права автора залежать від виникнення самого предмета авторства, тобто